

Ferdo Gestrin

NEKAJ POGLEDOV NA GOSPODARSKO ZGODOVINO
V SLOVENSKEM ZGODOVINOPISJUPredavanje na 21. zborovanju slovenskih
zgodovinarjev, Celje 29. sept.—1. okt. 1982

Uvodoma bi rad poudaril, da besedilo nikakor ne bo popolna analiza in tudi ne do kraja zgrajen prikaz stanja, marveč resnično zgolj nekaj pogledov, le nekaj misli, ki se porajajo ob stanju preučevanja gospodarske zgodovine v slovenskem zgodovinopisju. Obravnave, ki bi jih mogli imeti za prispevke k preučevanju naše preteklosti na gospodarskem področju, so namreč tako številne in po vsebini in kakovosti, po metodoloških izhodiščih in vidikih, a tudi po avtorjih — o tem niso pisali samo zgodovinarji, ampak tudi geografi, arheologi, etnologi, ekonomisti, pravniki, sociologi, politologi in politiki pa tudi predstavniki raznih drugih, celo tehničnih ved — tako različne, da jih more obvladati in oceniti v vsej globini zgolj le široko specializiran gospodarski zgodovinar. Zato se kaj več kakor nekaj pogledov na to problematiko od človeka, ki mu gospodarska zgodovina ni edino strokovno področje in še to le za krajše časovno obdobje, ne more pričakovati.

Te svoje poglede bomo skušali na kratko zajeti v tri sklope: 1. v pregledu razvoja preučevanja gospodarske zgodovine v slovenskem zgodovinopisju, 2. v poskusu kritične ocene tega dela naše historiografije, in 3. v obrazložitvi nekaterih nujnih nalog, ki jih je treba storiti za še večjo uveljavitev gospodarske zgodovine kot pango zgodovine in njen hitrejši razvoj ter za izvršitev nalog, ki smo si jih postavili slovenski zgodovinarji za bližnjo prihodnost.

Obravnavanje in preučevanje gospodarske zgodovine je v slovenskem zgodovinopisju že dolgo prisotno.¹ Prvi večji poudarek in, če tako rečemo, pospešek pa je preučevanje gospodarske zgodovine dobilo, ko se je v našem zgodovinopisju uveljavila slovenska koncepcija zgodovine, ko je zgodovinopisje prešlo iz deželnih zgodovin na zgodovino slovenskega naroda. Zakaj tako, zgodovinarjem vsekakor ni treba na široko razlagati: preučevanje zgodovine slovenskega ljudstva je spravljal v ospredje zanimanja tudi vsa področja njegovega življenja, torej tudi gospodarstvo. Vendar je bilo sprva daleč največje zanimanje za agrarno dejavnost slovenskega kmečkega ljudstva; šele na prelomu v 20. stoletje in v obdobje stare Jugoslavije je močnejše poraslo tudi preučevanje tako imenovanega mestnega, torej neagrarnega gospodarstva (npr. zgodovina mest, razvoj trgovine, obrti, rudarstva, zlasti železarstva).² Povsem novo obdobje preučevanja gospodarske zgodovine je nastopilo po veliki zmagi NOB in zmagoviti socialistični revoluciji ter z njima povezanimi velikimi družbeno gospodarskimi ter političnimi spremembami. V skladu z materialističnim pojmovanjem zgodovine, uveljavljanjem zgodovinskega materializma kot teorije o splošnih zakonitostih zgodovinskega razvoja družbe in z metodami zgodovinskega preučevanja, ki jih daje dialektični materializem — kar vse so vnašali v slovensko zgodovinopisje že pred letom 1941 s svojimi zgodovinskimi razpravami in knjigami

¹ Morda bi mogli že posamezna poglavja (predvsem v XI. knjigi) Valvasorjeve Slave vojvodine Kranjske šteti sem. Vsesakor pa imamo o tem dovolj potrditve v starejših strokovnih in drugih časopisih in revijah. Prim. O. Gratzy, Repertorium zu J. W. Freiherrn von Valvasors *Die Ehre des Herzthums Krain* (1689), Laibach 1901; isti, Repertorium zur 50 jährigen Geschichtschreibung Krains 1848—1898, Laibach 1898.

² Prim. B. Grafenauer, Problemi in naloge slovenskega zgodovinopisja v našem času, *Zgodovinski časopis* 1947, str. 11 sl.; isti, Problemi in naloge slovenskega zgodovinopisja v zvezi z obdobjem do 1918, *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1970/1—2*, str. 193 sl.; isti, Ob stoletnici začetkov slovenskega znanstvenega zgodovinopisja, *Zgodovinski časopis* 1981, str. 15 sl.; V. Melik, Dvajset zborovanj slovenskih zgodovinarjev, *Zgodovinski časopis* 1981, str. 325 sl.

komunistični revolucionarji in intelektualci (Kardelj, Zihelr, Kermauner itd.) — se je v tem obdobju nepolnih štiridesetih let do danes izredno povečalo zanimanje za preučevanje gospodarske zgodovine tako med zgodovinarji kakor tudi med predstavniki raznih drugih znanstvenih panog in ljubitelji zgodovine. Glede na objavljene posamezne splošne, specialne gospodarske, revialne, osebne itd. zgodovinske bibliografije bi mogli upravičeno trditi, da so v tem obdobju razprave in prispevki — med njimi kar mnoge obsežne knjige — o gospodarski zgodovini dosegli že občudujoče visoko število bibliografskih enot.³

Rezultate, ki jih je slovensko zgodovinarstvo doseglo na tem področju preučevanja slovenske zgodovine, gre med drugim pripisovati tudi organiziranim prizadevanjem slovenskih zgodovinarjev v okviru Zgodovinskega društva za Slovenijo (sedaj Zveze zgodovinskih društev Slovenije), posameznim zgodovinskim društvom (posebno mesto v teh stremljenjih gre mariborskemu, deloma tudi škofjeloškemu društvu) in strokovnim znanstvenim institucijam (Inštitut za zgodovino na SAZU, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja). Naj ta prizadevanja z nekaj dejstvi osvetlim, čeprav se je s tem mogoče seznaniti tudi že iz objavljenih analiz stanja slovenskega zgodovinarstva in druge.⁴

Že leta 1947 so slovenski zgodovinarji na svojem četrtem zborovanju v Mariboru prav na pobudo mariborskega društva, kjer sta bila gonilni sili v tej smeri profesor F. Baš in profesor B. Teply, poudarili pomen gospodarske in socialne zgodovine ter njuno preučevanje postavili v prvi plan kot »glavno nalogo zgodovinarjev«. O tem so razpravljali še na naslednjih dveh zborovanjih v Gorici (1948) in v Celju in Laškem (1950). Približno hkrati je Inštitut za zgodovino SAZU v svoj delovni program vključil raziskovanje gospodarske in socialne zgodovine Slovencev in leta 1950 tudi na pobudo Zgodovinskega društva za Slovenijo sprejel konkretni načrt o Leksikonu gospodarske in socialne zgodovine Slovencev, ki je nato dozorel v sedANJI projekt gospodarske in socialne zgodovine v obliki enciklopedične obravnave posameznih panog. Prvi rezultati dela inštituta na tem področju so že pred nami v prikazu agrarnih panog v dveh obsežnih knjigah.⁵ Kmalu po ustanovitvi Ekonomske fakultete je začel na njej z delom poseben inštitut za gospodarsko zgodovino, ki ga je vodil prof. Vojska in kjer so sodelovali tudi dr. J. Žontar, I. Mohorič in dr. P. Blaznik. Žal je inštitut po prevladi ahistorične koncepcije na fakulteti kljub uspešnemu delu po nekaj letih dela zamrl. Zgodovinsko društvo za Slovenijo je v zadnjem obdobju z ustanovitvijo sekcije za gospodarsko zgodovino in s sprejetjem sklepa, da po opravljeni tako imenovani »reviziji« politične zgodovine Slovencev do prve svetovne vojske vnese v programe svojih zborovanj načrtno obravnavanje gospodarske zgodovine Slovencev, dalo novih vzpodbud za organizirano delo slovenskih zgodovinarjev na tem področju. Okroglo mizo gospodarskih zgodovinarjev Jugoslavije; organizirano v Ljubljani leta 1977 v okviru sekcije za gospodarsko zgodovino, moremo imeti za neposreden odmev teh pobud.⁶ Z utrditvijo in razširitvijo programske zasnove in dejavnosti, s sprejetjem dolgoročnih načrtov, še posebej s projektom Zgo-

³ Prim. S. Bulovec, Bibliografija slovenskih bibliografij 1561—1973, Ljubljana 1976, str. 229 (za družbene vede str. 158/9, za združništvo str. 165/6, za narodopisje str. 170/1, za kmetijstvo str. 176/7, za zgodovino str. 203—208); Slovenska bibliografija I—XXIX, 1945—1975, Ljubljana 1948—1981; V. Melik (s sodelavci), Bibliografija slovenske zgodovine (I—) VI, za leta 1945—1972, Zgodovinski časopis 1951, str. 454 sl., 1958/9, str. 377 sl., 1961, str. 232 sl., 1963, str. 324 sl., 1971, str. 165 sl., 1975 str. 329 sl. · M. Ribář, Zgodovinske publikacije (za leta 1969—1979), Zgodovinski časopis 1971—1980, str. 375 sl., 461 sl., 405 sl., 419 sl., 375 sl., 387 sl., 577 sl., 357 sl., 511 sl.; Bibliografija o ekonomski historiji Jugoslavije, koordiniral i urednik I. Erceg, Zagreb 1978, str. 229; O. Janša, Bibliografsko kazalo k Zgodovinskemu časopisu I—XXV (1947—1971), Zgodovinski časopis 1972, str. 189 sl.; A. Vidovič-Miklavčič, Bibliografsko kazalo Kronike, časopisa za slovensko krajevno zgodovino I—XX (1953—1972), Kronika 1973, str. 39 sl.; ista, Bibliografsko kazalo Kronike slovenskih mest I—VII (1934—1940), Kronika 1974, str. 203 sl.; N. Kandus, Bibliografija Letopisa Muzeja narodne osvoboditve 1957—1958 in Prispevkov za zgodovino delavskega gibanja 1960—1980, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1980, str. 228 sl.; O. Janša, Pregled raziskovanja slovenske krajevske zgodovine, Kronika 1977, str. 93 sl.; M. Matjašič, Gospodarska in socialna zgodovina v delih slovenske krajevske zgodovine, Kronika 1977, str. 102 sl.

⁴ Prim. op. 2: Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog I Agrarno gospodarstvo, Ljubljana 1970, str. V sl.; glej letna poročila o delu in programe IZDG.

⁵ Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog I Agrarno gospodarstvo in II Družbena razmerja in gibanja, Ljubljana 1970 in 1980.

⁶ Prim. Acta historico-oeconomica Jugoslaviae 1978, str. 248.

dovine Slovencev od leta 1918 dalje, se je v načrtno preučevanje gospodarske zgodovine vključil tudi Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, kar je prišlo do izraza tudi v kadrovski sestavi ustanove.⁷

Ko danes gledamo na opravljeno delo, lahko upravičeno trdimo, da rezultati preučevanja slovenske gospodarske zgodovine zlasti po obsegu niso majhni. Bibliografske enote s to vsebino gredo v število tisoč in več. Najdemo jih v vseh zgodovinskih strokovnih časopisih, odkar so se pojavili v naši historiografiji, v mnogih revijah drugih strok in splošnih revijah,⁸ dalje v številnih zbornikih, v najrazličnejših slavnostnih oziroma jubilejnih publikacijah, v objavah raznih domačih in mednarodnih znanstvenih srečanj itd.⁹

Znanstveno raziskovanje je zajelo večji del področij gospodarske dejavnosti v zgodovinskem razvoju slovenskih dežel — seveda nikakor ne mislimo trditi, da velja to glede na vse gospodarske veje oziroma panoge — čeprav ne enakomerno ali vsaj v nekem medsebojnem razmerju po pomenu in važnosti gospodarskih dejavnosti. Tako so nekatera že kar prilično obdelana, druga zopet bistveno manj, nekaterih smo se komaj dotaknili, a na preostale smo povsem pozabili. Prav tako moremo trditi, da danes ni več obdobja v slovenski zgodovini, ki vanj ne bi posegla vsaj posamezna razprava gospodarske vsebine. Seveda so tudi v tem pogledu velike razlike po posameznih obdobjih in znotraj obdobja po posameznih gospodarskih panogah, ki so jih raziskave zajele. Slabo poznamo gospodarski razvoj npr. 17. in začetka 18. stoletja, pa npr. razvoj obrti in trgovine v raznih obdobjih. Povsem podobno je v tem pogledu stanje glede prostorske obravnave gospodarske zgodovine slovenskega ozemlja. Če so nekatere regije bolje obdelane (npr. Gorenjska, območja večjih mest itd.) pa so druge še skoraj bele lise (npr. Prekmurje, Bela krajina, deli Dolenjske, Kočevske in Primorja). Zanimanje za posamezne gospodarske panoge v določenem obdobju in prostoru se je namreč pokazalo zgodaj, za druge pa zopet pozno; šele v zadnjih desetletjih, ali pa sploh ne. Zato je npr. najbolj obdelana agrarna problematika, precej dobro tudi fužinarstvo in železarstvo, posamezne veje rudarstva in industrije, nekatere oblike prometa ali obdobja trgovine itd., malo pa še vedno vemo npr. o pomorski dejavnosti, denarnih poslih, bančništvu, razvoju cen, gospodarstvu po letu 1941 itd. itd. V podrobno analizo stanja preučevanja gospodarske zgodovine slovenskega ozemlja po obdobjih, prostoru, gospodarskih panogah in dejavnosti ter po kvaliteti prispevkov pa se tu iz vrste razlogov ne moremo spuščati.

Ugotovimo pa naj le, da so te raziskave gospodarske zgodovine odkrivale nove strani zgodovinskega razvoja slovenskega ljudstva in naroda, prinesle so veliko množino novih podatkov in dopolnjevale vedenje o našem zgodovinskem razvoju. To še toliko bolj, ker je študij gospodarske zgodovine slonel prvenstveno na novih zvrsteh virov in na še neznanem arhivskem gradivu. Mnogokje so razprave iz gospodarske zgodovine spremenile stara gledanja na zgodovinski razvoj in ovrgle mnoge prejšnje trditve, odpirale so nova obzorja v razne smeri zgodovinskih preučevanj, dajale so oporo za nove poglede, teze itd. To se kaže tudi v splošnih, širših in sintetičnih delih, pa naj gre za celotne ali delne, starejše in noveješe sinteze slovenske zgodovine¹⁰ ali pa za dela, ki zajemajo celotno podobo večjega ozemlja ali posameznega kraja ali daljšega časovnega obdobja.¹¹ Nekateri vrhunci dosežkov slovenskega zgodovinopisja na področju gospodarske zgodovine bi po našem mnenju

⁷ Prim. sprejete programe IZDG za leta 1973 in 1978.

⁸ Npr. *Etnolog*, *Slovenski etnolog*, *Ekonomika* revija itd. oz. npr. *Idrijski razgledi*, *Obala* itd.

⁹ Prim. O. Janša, *Pregled raziskovanja*, o. c., str. 93 sl.

¹⁰ M. Kos, *Zgodovina Slovencev od naselitve do reformacije*, Ljubljana 1933. isti, *Zgodovina Slovencev od naselitve do petnajstega stoletja*, Ljubljana 1955; B. Grafenauer, *Zgodovina slovenskega naroda I—V*, Ljubljana 1954—1962; isti, *Zgodovina slovenskega naroda, druga, predelana in dopolnjena izdaja*, I, II in V, Ljubljana 1964, 1965, 1974; *Zgodovina narodov Jugoslavije I in II*, Ljubljana 1953 in 1959; F. Gestrin — V. Melik, *Slovenska zgodovina 1792—1918*, Ljubljana 1966; *Zgodovina Slovencev*, Ljubljana 1979.

¹¹ Prim. J. Zontar, *Zgodovina mesta Kranja*, Ljubljana 1939; P. Blaznik, *Škofja Loka in loško gospodarstvo*, Škofja Loka 1973; D. Kermauner, *Politični boji na Gorenjskem in delavsko gibanje na Jesenicah od začetkov do leta 1918 I—III*, Ljubljana 1974/5.

bila dela I. Slokarja o zgodovini avstrijske industrije v večjem delu prve polovice 19. stoletja z obdelavo tega razvoja v slovenskih deželah,¹² dalje Agrarne panoge v dveh knjigah v pripravi Zgodovinskega inštituta Milka Kosa pri SAZU kot plod teamskega dela večjega števila avtorjev¹³ in končno znanstveni opus pokojnega dr. J. Sorna, prvega slovenskega zgodovinarja, ki je celotno svoje preučevanje posvetil gospodarski zgodovini novejšega obdobja od 18. stoletja dalje.¹⁴ S tem navajanjem seveda nikakor ne želimo zmanjšati pomena del še drugih zgodovinarjev, ki so zlasti v zadnjih desetletjih veliko prispevali k našemu znanju gospodarskega razvoja slovenskih dežel, kot npr. B. Teply, F. Baš, J. Žontar, P. Blaznik, I. Mohorič, V. Valenčič, B. Grafenauer, S. Vilfan, M. Verbičeva, M. Pahor, F. Kresal itd.

Ob tej sorazmerno ugodni zunanji podobi stanja v preučevanju gospodarske zgodovine v našem zgodovinopisju, kakor smo ga zgoraj skopo orisali, pa je treba nanizati tudi nekaj najbolj kritičnih pripomb, ki se porajajo ob analizi raziskav gospodarske zgodovine v celoti in po posameznih gospodarskih panogah, obdobjih in regijah. S tem bi prešli na drugi del tega prispevka o pogledih na gospodarsko zgodovino v slovenskem zgodovinopisju.

Raziskave gospodarske zgodovine, ki so vezane na zgodovinarje, tudi ljubitelje zgodovine, deloma na predstavnike drugih družbenih znanstvenih panog — izvzeti je tu predvsem ekonomiste po stroki, sociologe in politologe — še vedno v precejšnji meri bolehajo na opisovanju gospodarskih dogodkov in pojavov, na deskripciji. Avtorji ostajajo na stopnji opisovanja brez globljih analiz, prikaza procesov, abstrakcij. Raziskovalci se še vedno vse preveč omejujejo na zunanje prikazovanje gospodarskih dogajanj, posameznih gospodarskih panog, podjetij, obrti in institucij, dalje gospodarske politike države in gospodarske zakonodaje, izsekov posameznih gospodarskih panog in dejavnosti v različno dolgih časovnih obdobjih, za večje ali manjše ozemlje in seveda tudi posameznih krajev. Vse to je bilo in je seveda tudi še vedno potrebno pri raziskavah gospodarske zgodovine, vendar pa je ob že doseženih rezultatih preučevanja te problematike nujno preiti na mnogo bolj kompleksnejšo obravnavo: Zlasti še, če hočemo v slovenskem zgodovinopisju v še večji meri uveljaviti materialistični pristop k proučevanju zgodovine. Kaj mislimo s tem, bomo skušali pojasniti nekoliko pozneje.

Prav tako pa ni nič manj značilen za našo historiografijo še vedno zelo pogost pozitivistični pristop k preučevanju gospodarske zgodovine. Do tega pa ne prihaja samo zavoljo tega, ker na splošno med zgodovinarji še vedno prevladuje gledanje, da gospodarska zgodovina ni drugega kot zgolj študij zgodovine s posebnega, to je gospodarskega vidika. Prav tako je vzroke za to iskati tudi v tem, da pozitivistični pristop k gospodarski zgodovini sam po sebi izključuje ekonomsko teorijo; torej abstrakcije ekonomske znanosti v raziskavah gospodarske zgodovine. Posledica tega pa je bila med drugim tudi ta, da nismo obravnavali gospodarskih procesov, ali pa ne v zadostnem obsegu, da nismo prešli v analizo, komparacijo in kvantifikacijo, temveč ostajali na opisovanju, deskripciji gospodarskih dogodkov in pojavov.

Zaradi že omenjenih neenakomernih in nesorazmernih obdelav in preučevanj gospodarske zgodovine po panogah, obdobjih in prostoru, a tudi zavoljo zelo različnih stopenj doseženih rezultatov pri raziskavah gospodarskega razvoja po vsebini, prav tako pa tudi kot posledica zgoraj omenjenih slabosti naše gospodarske zgodovine, torej še vedno premočno uveljavljajočega pozitivizma in deskripcije, nismo še prešli na preučevanje cele vrste temeljnih problemov in procesov gospodarske zgodovine, kar je nedvomno nadaljna slabost raziskav gospodarske zgodovine pri nas. Taka ključna vprašanja in procesi, ki se jih nismo dotikali, ali pa smo jih premalo, nesistematično in bolj mimogrede obravnavali, bi bila npr. vsekakor naslednja: pro-

¹² I. Slokar, *Geschichte der österreichischen Industrie und ihrer Förderung unter Kaiser Franz I.* Wien 1914; prim. še njegove poznejše razprave v ZC in Kroniki v petdesetih letih.

¹³ Glej op. 5.

¹⁴ Prim. F. Gestrin, Jože Sorn — šestdesetletnik, *Kronika* 1981, str. 62 sl.; V. Melik, Jože Sorn — šestdesetletnik, *Zgodovinski časopis* 1981, str. 146 sl.

blem investicij v vsakokratnem zgodovinskem obdobju in v zvezi z investicijami kvantifikacija proizvodnje, analiza rasti tržišča in obsega trgovine, problem akumulacije vseh vrst kapitala in njegova vloga v gospodarstvu, problem prehoda iz fevdalnega v kapitalistično gospodarstvo, ki je še vedno precej odprto vprašanje v gospodarski zgodovini nasploh, in z njim povezani proces komercializacije, vprašanje konjunktur v gospodarskem razvoju, vprašanje vloge tehničnega razvoja proizvodnje (tehnologije), oblik organizacije dela, pomen čisto človeškega faktorja v tej sferi življenja in še marsikaj.

Naj tu na primeru skušam pokazati, za kaj gre. Dosedanje razlage in teze o prehodu iz fevdalizma v kapitalizem, med njimi tudi najbolj uveljavljeni, ki sta ju dala M. Weber¹⁵ in W. Sombart,¹⁶ gospodarskih zgodovinarjev ne zadovoljujejo več. Zato je problem odprt. Ena izmed poti za njegovo rešitev bi po našem mnenju bil pravi študij procesa komercializacije (podeželja posebej) in vsega, kar je z njim v zvezi. Za razumevanje pogledjmo samo na kratko globalni razvoj v kapitalizem v evropskem prostoru. V Zahodni Evropi, kjer je proces komercializacije v njeni drugi fazi v veliki meri vključeval tudi kmečko prebivalstvo podeželja, širil bazo razvoja kapitalističnih elementov, sta se zavoljo tega prihajalo do hitrejšega lomljenja fevdalnih vezi odvisnosti, sta se kapitalistična proizvodnja in kapitalizem sploh hitreje razvijala oziroma uveljavljala. V Vzhodni Evropi, kjer je druga stopnja komercializacije na podeželju šla v smeri izločevanja podložnika iz procesa in povečanega uveljavljanja plemstva v njem, kjer je fevdalec povečeval fevdalni pritisk iz svojih komercializacijskih interesov (zato za ta pojav ne bi uporabljal pojma refevdalizacija), so se fevdalni odnosi in fevdalizem krhali mnogo počasneje in se je razvil kapitalizem bistveno pozneje. Ta razvoj je na Slovenskem ubiral nekako srednjo pot.

Ali primer človeškega faktorja. V mislih nimamo človeka kot delovno silo, kot dela proizvajalnih sil in njene razvitosti, ampak vprašanja, kakšen je njegov odnos do dela, kakšna je njegova zavest in njegova delovna morala, kakšni so njegovi neposredni interesi, čustvena vezanost na delovno mesto itd., od česar je prav tako odvisna produktivnost kakor od stopnje tehnike in tehnologije (seveda v različnem razmerju).

Navedeno stanje in vse že prikazane pomanjkljivosti so po našem mišljenju preprečevale, da bi prešli na sintetičen prikaz gospodarske zgodovine slovenskega ozemlja. Do sinteze smo prišli dosedaj le na področju raziskav, kjer so se zgoraj omenjene slabosti in pomanjkljivosti še najmanj kazale in kjer je preučevanje prišlo najdalj. To je na področju agrarnih panog. Sicer pa se pojavljajo poskusi sintetičnih pregledov posameznih daljših ali krajših obdobjih gospodarske zgodovine na Slovenskem, nekaterih gospodarskih dejavnosti in v prikazih gospodarstva posameznih krajev.¹⁷ Edini celotni poskus orisa gospodarskega razvoja na Slovenskem smo dobili v Slovenski zgodovini, ki jo je izdala Cankarjeva založba, delo cele vrste avtorjev. Toda tak, kakršen je, glasno opozarja na obstoječe slabosti naše gospodarske zgodovine.

Najpomembnejše, kar bi bilo treba reči ob analizi gospodarske zgodovine v slovenskem zgodovinopisju, pa se nam zdi to, da gospodarske zgodovine še nismo razvili do take stopnje, da bi mogli govoriti o njej kot o posebni zgodovinski panogi. Toda s tem nikakor, ne mislimo na oddvajanje gospodarske zgodovine od preučevanja slovenske zgodovine nasploh, torej na prelom gospodarske zgodovine od zgodovine. Vsak tak pojav bi namreč mogli označiti kot nezgodovinski, nemarksističen pristop k snovi, tako k sami ožji gospodarski problematiki kakor tudi k slovenski zgodovini v celoti; oboje je v zgodovinskem procesu neločljivo povezano. Ko govorimo o gospodarski zgodovini kot panogi, mislimo prvenstveno na vsebino gospo-

¹⁵ M. Weber, Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus 1—2, 1981²; isti, Wirtschaft und Gesellschaft. Tübingen 1922; isti, Wirtschaftsgeschichte, München-Leipzig 1923, Berlin 1958.³

¹⁶ W. Sombart, Die Juden und das Wirtschaftsleben, 1911. prim. isti, Der moderne Kapitalismus.

¹⁷ Prim. M. Pivec-Stele, La vie économique des Provinces Illyriennes (1809—1813), Paris 1930; B. Grafenauer, Privredni razvoj od 1800 do 1918, Enciklopedija Jugoslavije 7, str. 353 sl.; F. Gestrin, Oris gospodarstva na Slovenskem, Kronika 17, str. 1 sl., 65 sl., 129 sl. (zajel čas od 16. stol. do 1918); itd.

darske zgodovine in na metode, ki naj bi jih pri tem uporabljali, pa na kadre, raziskovalce, ki bi morali biti specializirani in interdisciplinarno šolani zgolj za to področje. Dejstvo je namreč, da v vrstah zgodovinarjev doslej skoraj nismo imeli takih ljudi; vsekakor sta to bila I. Slokar in J. Šorn.

Torej, kaj naj bi bila gospodarska zgodovina kot posebna panoga? Po našem prepričanju tisti del zgodovinskih preučevanj, ki bi zajel raziskave gospodarskih aktivnosti in dogodkov, gospodarskih procesov, struktur in institucij pa tudi razvoj ekonomske misli in teorij v vsej konkretnosti v času in prostoru. Pri tem pa je nujno upoštevati vsaj še dvoje. Prvič, gospodarsko zgodovino je obvezno treba povezovati z družbeno zgodovino. To sledi iz materialističnega pojmovanja in zakonitosti družbenega razvoja. Oskrbovanje z vsem, kar je potrebno za življenje, gospodarstvo, je poglobitna dejavnost vsake družbe. V vsaki stopnji in obliki proizvodnje pa se uveljavljajo proizvodjalni odnosi, le-ti pa so poglobitna oblika družbenih odnosov nasploh. Zato je družbena zgodovina sestavni del gospodarske zgodovine. Raziskave obeh področij zgodovinskega razvoja morajo iti, če tako rečemo, ne vzporedno, marveč enovito, skladno. Spoznanje, da tega ne gre ločevati, je seveda prisotno v naši gospodarski zgodovini,¹⁸ treba je to le še do skrajnih meja uveljaviti in utrditi. To je samo po sebi razumljivo, bo pa vendar včasih težko izvedljivo. Drugič pa je potrebno, da gospodarska zgodovina pri svojih raziskavah vključuje ekonomsko teorijo, ki naj bi postala sestavni del konceptualnih in metodoloških izhodišč gospodarske zgodovine. Seveda ta povezava gospodarske zgodovine in ekonomske teorije prve ne sme speljati h golim abstrakcijam, ki so značilne za drugo. Gospodarska zgodovina mora ostati v okvirih konkretnega prikazovanja razvoja gospodarskih procesov itd., ostati pri realnem zgodovinskem procesu; ekonomska teorija naj bo gospodarski zgodovini instrument analize in ogrodje za razlago zgodovinske konkretnosti, naj jo usmerja k sintezi in generalizaciji. Na to smo mislili, ko smo omenili bolj kompleksno obravnavo gospodarske zgodovine in večje uveljavljanje marksističnega pristopa k njenemu preučevanju.

Osnovne teze, ki smo jih nanizali ob oznaki gospodarske zgodovine kot posebne panoge in ki bi jih bilo nujno čim prej uveljaviti v našem zgodovinopisju, se v določenih oblikah javljajo že v Marksovih delih, poudarjali so jih deloma posamezni starejši gospodarski zgodovinarji in so jih poglobljali najvidnejši predstavniki francoske zgodovinske šole okoli revije *Annales*,¹⁹ a so se povsem uveljavile v moderni gospodarski zgodovini, kar je pokazal tudi 8. mednarodni kongres gospodarskih zgodovinarjev v avgustu t. l. v Budimpešti.²⁰

Ob uveljavljanju tako pojmovane gospodarske zgodovine se bomo najlaže izognili deskripcijam in elementom pozitivizma, bomo najhitreje pršli k analitični gospodarski zgodovini in njenemu sintetiziranju. Poudariti pa gre še eno. S povezavo zgodovine z ekonomsko teorijo bo mogoča tudi tesnejša povezanost zgodovinarjev pri preučevanju gospodarske zgodovine z vsemi, ki delujejo na področju ekonomskih ved, sociologije in drugih družbenih ved.

Če sedaj preidemo na tretji sklop problemov, na neposredne naloge zgodovinarjev v okviru gospodarske zgodovine, bi poudaril na kratko predvsem naslednje. Po eni strani je potrebno pospeševati razvoj gospodarske zgodovine kot posebne panoge zgodovine v naši historiografiji, uveljavljati v njej nove raziskovalne metode (analitične, komparativne, kvantifikacijske itd.) in hkrati s tem vse konceptualne osnove moderne gospodarske zgodovine, kakor smo jih nakazali zgoraj. V zvezi s tem je treba usmerjati mlade kadre v to panogo in skrbeti za vzgojo teh kadrov, ki bi bili nosilci te zgodovinske panoge. Šolanje, zlasti v dobi specializacije in znanstvene habilitacije, naj bo glede na zahtevnost preučevanja interdisciplinarno v različnih sme-

¹⁸ Primer za to je projekt SAZU o gospodarski in socialni zgodovini, pa tudi projekt IZDG Zgodovina Slovencev od 1918. leta.

¹⁹ Gre tu zlasti za M. Blocha, L. Febvra in F. Braudela, nedvomno doslej najvidnejše predstavnike te sociološke šole, ki je močno vplivala na razvoj historiografije v zadnjih 50 letih.

²⁰ Prim. Eighth international economic history congress, B/1 Economic theory and history, Budapest 1982, uvodno poglavje napisala J. Kocka iz ZRN in G. Ránki iz Madžarske.

reh ne glede na osnovni fakultetni študij (diplomo). Še mnogo več bi verjetno dosegli pri vzgoji potrebnih kadrov, če bi mogli tak študij organizirati že na stopnji fakultetnega študija (npr. povezava zgodovine z deli ekonomskih predmetov ali deli pravnih disciplin itd.), ker bi bile osnove za specializacijo in habilitacijo širše in globlje. Brez široko razgledanih in teoretsko podkovanih kadrov bo prehod v novo zastavljeno gospodarsko zgodovino kot panogo mnogo počasnejši, a tudi njeni raziskovalni rezultati bodo manjši in slabši.

V preučevanju gospodarske zgodovine je treba uveljavljati, kolikor je seveda ob trenutnih pogojih mogoče, večjo organiziranost in sistematičnost. Raziskovanje gospodarskega razvoja ali posameznih njegovih delov naj zajame, če je le mogoče, celotno slovensko ozemlje v čim daljšem časovnem obdobju, ker vidimo v tem pot, po kateri bomo prišli vsaj do posameznih izsekov sinteze gospodarske zgodovine. Z bolj organiziranim in sistematičnim delom na gospodarski zgodovini se postavlja tudi potreba po popolnih in podrobnih bibliografijah za posamezne gospodarske panoge in dejavnosti. Bibliografija je v naši historiografiji sicer na zelo visoki stopnji, a ni posebej pripravljena za potrebe gospodarske zgodovine. Taka bibliografija pa bi bila nujno potrebna za usmerjanje raziskav, a hkrati tudi zelo koristna kot pripomoček pri preučevanju gospodarske zgodovine.

Pri vsem tem nikakor ne smemo pozabiti na neposredne že zastavljene usmerjene projekte v okviru zgodovinske znanosti. Gre tu, kakor že rečeno, za enciklopedično obdelavo gospodarske in družbene zgodovine Slovencev pri SAZU, za slovensko zgodovino od leta 1918 dalje pri IZDG in za obveznosti zgodovinarjev pri načrtovani slovenski enciklopediji. Menimo, da je treba na teh nalogah, ki zajemajo vsa časovna obdobja in celotni gospodarski razvoj v slovenski zgodovini, za daljši čas mobilizirati vse razpoložljive sile v zgodovinarski srenji. Ob izvajanju teh neposrednih nalog slovenskega zgodovinoписja bo mogoče doseči tudi v razpravi postavljene cilje: ustvariti za potrebe gospodarske zgodovine nove specializirane raziskovalce, odpraviti pomanjkljivosti v dosedanjem preučevanju gospodarske zgodovine in gospodarsko zgodovino uveljaviti kot posebno zgodovinsko panogo z nakazanimi zasnovami.

Zusammenfassung

EINIGE ASPEKTE ZUR WIRTSCHAFTSGESCHICHTE IN DER SLOWENISCHEN GESCHICHTSSCHREIBUNG

Ferdo Gestrin

Der Autor hat seine Ansichten zum Stand der Wirtschaftsgeschichte in drei Problembereichen gegliedert: 1) Übersicht über die Entwicklung der Forschung zur Wirtschaftsgeschichte, 2) Versuch einer kritischen Bewertung dieses Teiles der slowenischen Geschichtsschreibung nach Inhalt und Qualität und nach methodologischen Ausgangs- und Gesichtspunkten und 3) Erläuterung einiger dringender Aufgaben, die für eine stärkere Durchsetzung der Wirtschaftsgeschichte und für ihre schnellere Entwicklung nötig sind. Die slowenische Geschichtsschreibung orientierte sich schon recht früh auf die Erforschung der wirtschaftlichen (und gesellschaftlichen) Entwicklung, obwohl nicht alle Gebiete und Zeitabschnitte gleichmäßig erfaßt wurden. Diese Forschung erlebte nach dem zweiten Weltkrieg ihren qualitativ größten Aufschwung. Es gibt bereits über tausend bibliographische Einheiten, die auf diesen Forschungsgegenstand Bezug nehmen. Leider blieben all diese Forschungsarbeiten auf dem Niveau der Beschreibung und ohne tiefgründigere Analysen, auf dem der Darstellung von Prozessen und auf dem der Abstraktionen stehen. Für sie alle ist noch immer ein positivistisches Vorgehen charakteristisch. Der größte Mangel bei der Erforschung der Wirtschaftsgeschichte liegt in ihrem Getrenntsein von der ökonomischen Theorie, die ein Bestandteil von konzeptionellen und methodologischen Ausgangspunkten bei der Erforschung der Wirtschaftsgeschichte werden sollte.

Daraus geht nach Meinung des Autors hervor, daß für die Bedürfnisse der Forschung zur Wirtschaftsgeschichte spezialisierte und umfassend ausgebildete Fachleute — Forscher herangebildet werden müssen. Abgeschafft werden müssen Mängel in den bisherigen Forschungen zur Wirtschaftsgeschichte (Deskription, Positivismus, Lostrennung von der ökonomischen Theorie). Die Wirtschaftsgeschichte muß als ein besonderer Gegenstand der Geschichtswissenschaft eingesetzt werden.

Inštitut za narodnostna vprašanja, YU-61000 Ljubljana, Cankarjeva 5/II, tel.: 210 964, 210 879 in 210 823 izdaja revijo

RAZPRAVE IN GRADIVO — TREATISES AND DOCUMENTS

Doslej je izšlo petnajst številk revije »RIG« v desetih zvezkih. Prispevki v njih obravnavajo novejšo zgodovino in sodobno problematiko položaja slovenskih manjšin v sosednjih državah, kakor tudi razvoj mednarodnih odnosov doma in v svetu.

Za zgodovinarje so posebej zanimive nekatere analize ljudskih štetij v našem zamejstvu, nekateri širši prikazi razvoja naših manjšin v pojavnem obdobju, retrospektivne bibliografije in številni dokumenti iz boja naših manjšin za doseg polne enakopravnosti. Zvezek 9—10 (december 1979) tako npr. objavlja poleg izbora dokumentov glede Slovencev v Italiji tudi celotno avstrijsko zakonodajo glede koroških Slovencev iz let 1972—1977. Zvezek 13—14 je v celoti posvečen jugoslovanskemu predlogu za Deklaracijo OZN o pravicah manjšin v svetu, zvezek 15 pa položaju Slovencev v Italiji.

Z. izjemo številk 1 in 2 iz leta 1960 lahko na inštitutskem naslovu naročite še vse številke »RIG«.

Inštitut izdaja tudi samostojne publikacije, ki prinašajo obsežnejše prikaze in prevode v tuje jezike. Med njimi so za zgodovinarje zanimive še zlasti naslednje:

- Luka Sienčnik — Bogo Grafenauer: Slovenska Koroška.**
Seznam krajev in politično-upravna razdelitev. Ljubljana 1945.
(kmalu razprodano) 20 din
- Lavo Čermelj: Il vescovo Antonio Santin e gli Sloveni e Croati delle diocesi di Fiume e Trieste—Capodistria.** Ljubljana 1953.
(kmalu razprodano) 50 din
- Lavo Čermelj: Tržaško ozemlje ter goriška in videmska pokrajina.** Ljubljana 1958. 20 din
- Lavo Čermelj: O ljudskem štetju v Trstu I. 1910.** Zagreb 1958. 20 din
- Drago Druškovič: Carinthian Slovenes: Some Aspects of Their Situation. 18 years after the signing of the Austrian State Treaty.** Ljubljana 1973. 40 din
- Sodobna vprašanja slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji.** Ljubljana 1976. 10 din
- Actual Questions of the Slovene and Croat Minorities in Austria.** Ljubljana 1976. 30 din
- Aktuelle Fragen der slowenischen und der kroatischen Minderheit in Österreich.** Ljubljana 1976. 30 din
- Problem manjšin v jugoslovansko-avstrijskih odnosih. Članki in dokumenti.** Beograd 1977. 50 din
- Le problème des minorités dans les rapports yougoslavo-autrichiens. Recueil d'articles et de documents.** Beograd 1977. 50 din
- Manjšine — most med narodi.** Ljubljana 1980. 20 din
- Minorities: Bridge Among the Nations.** Ljubljana 1980. 30 din